

ȘEZĂTOAREA

Anul XI, vol. VIII, No. 9. — Folticenî, Noembre 1903.

CITEVA CUVINTE ASUPRA LUI FORTUNATUS

Una din puținele legende încă nu atît de studiate, Fortunatus, ocupă un loc însemnat în literatura folklorului. Avînd desigur un început străvechiu, el ne redă în a doua jumătate a secolului XV un amestec de învățături parabolice și anecdote istorice.

Tipărit, după unii în 1480, după alții în 1519, în orașul Augsburg, Germania, culegătorul, fără a schimba întru citva scheletul poveștii, intercalează diferite istorioare, parte locale, parte luate din diferiți autori; dă numiri geografice lucrurilor și istorice persoanelor pe la care eroul călătorește și transformă astfel povestea într'un fel de roman popular. Să împărțim dar legenda în două părți bine concise: baza sa și prima sa fază și împodobirea, adică partea adăugată de culegător, parte ce nu ne poate ajuta întru nimic în cercetările noastre.

Povestea, cu toate că destul de cunoscută, s'o reinprospătăm și să căutăm, analizînd în parte și în întregime: începutul, morala și transformarea sa.

„Fortunatus, fiul unui nobil scăpătat, merge prin lume să-și caute norocul. După o serie de întîmplări, adoarme într'o pădure sub un copac. Zeița Fortuna, trecînd din întîmplare pe acolo, îi dă o pungă care nu se mai golește. Bogat acuma, el își urmează în tovarășia unui savant sărac, Leopold, viața aventuroasă și fură viclenește de la un Sultan (al Egiptului) o pălărie care ducea ori și unde. Silit de împăratul lui să se 'nsoare, ia pe fiica cea mai mică din trei fete ale unui nobil. Are cu dînsa doi copii: Ampedo și Andalusia cărora, murînd, le lasă talismanele. Andalusia, pleacă în lume și se îndrăgește de fiica unui crai. Acesta aflînd secretul pungei, i-o fură și-l alungă. Reîntors la frate-so, îi împrumută pălăria, revine la domnița, o răpește și o duce prin ajutorul pălăriei într'o pustietate mare. Fiînd tocmai acolo niște mere frumoase și dorînd domnița a mîncea, el lasă pălăria pe capul ei și se urcă 'n copac. Intr'

acea ea dorește să fie acasă, iar puterea magică a pălăriei o ascullă. Andalosia rătăcește prin pustietate, iar fiindu-i foame mininecă două mere roșil, și îndată îi cresc o păreche de coarne. Un pustnic auzindu-i jalea, îi dădu alte mere care îl îndreptară. Andalosia luindu-și din amîndouă soțurile, vinde domniții mercele roșii, iar cînd nenorocitei îi cresc o păreche de coarne, se infățișează ca doctor. După ce o chinuește în mai multe zile, o îndreaptă, recăpătîndu-și talismanele“.

După cum se vede, avem aci rezumatul legendei pure, a bazei așa cum a existat și există încă în poveștile populare. Vom căuta a ne opri aici, căci partea a doua fiind cu totul de alt gen, face temelia cu totul unei alte lucrări.

Persistîndu-se cu ceva atenție asupra moralei și concludiunii, se va vedea, fără multă greutate, că învățătura ce reesă este: „*a ne păzi de femei, căci ele sînt false și șirete*“. Se poate dar conchide de aci, atît prin neîncrederea și disprețul ce Orientalii aũ în femei, cit și prin marea influență a lucrurilor supranaturale asupra vieții eroului, că Fortunatus ar fi de origină orientală. Odată aceasta spusă, să căutăm a descoperi chîiar în orient primul său isvor.

În religiunea budistă găsim că unul din principalele ei precepte e: a nu ne desvălui femeilor, „causa obișnuită“, zic ei, „a tot răului și a tuturor greșelilor“.

Pusă paralel învățătura lui Fortunatus și dogma budistă, asemănarea va fi isbitoare, căci ceea ce spune una spune și cealaltă; ceea ce predică una, predică amîndouă.

Se naște atunci întrebarea: oare primul isvor al lui Fortunatus nu e budic? Nu e el vr'o rămășiță străveche a unei parabole indice?

Trecînd mai departe, vom vedea că în poveștile arabe, 1001 de zile, se regăsește sub titlul „Arghird și inelul fermecat“ apropiată o variantă a lui Fortunatus. Și de sigur că povestea arabă are variante mai vechi, variante care se perd în întunericul vremei, dar care știut fiind marea influență ce religia budistă a avut-o asupra Mahomedanismului, căutate și studiate una cite una, pot să fie, de la sine, trăsătura de unire între preceptul indic și povestea arabă.

Ca prim factor al introducerii ei în Europa, a fost în primul rînd Cruciatale și dominațiunile musulmane, în peninsulele Balcanică și Perineică. Apărută pentru prima oară în *Gesta Romanorum* sub titlul *De mulierum subtiliti deceptione*, găsește de sigur la început un mic număr de aderenți, număr însă care crește odată cu începearea decăderii idealurilor Evului-Mediu, și ajunge a fi, cu toate că cu mari adăugiri, una din cărțile cele mai gustate a secolelor XVI

și XVII. Se găsesse chiar doi scriitori ai renașterii: Thomas Decker, englez, și Hans Sachs, german, cari o versifică și o transformă în piesă de teatru.

Dar o dată cu publicarea și transformarea ei în roman popular, prima parte a legendei dispăre din literatura cultă și nu mai reapare de cît în parte metamorfoșată în literatura populară: istoria lui Fortunatus și a fiilor seî se amestecă, făcînd o singură continuare, în care Fortunatus tatăl aproape nu mai există, dar care reînviază în Fortunatus fratele.

Spre mai clara lămurire a acestei păreri, să redăm în rezumat două povești, luate în diferite puncte ale Europei: Bretania și România.

În povestea bretonă, un părinte lasă moștenire celor doi fil ai săi niște talismane căpătate de la o zină: o manta ce ducea ori și unde, o pînză ce se acoperea cu de ale mîncărei și două pungî pline mereu cu 50 galbenî. Băiatul cel mic, păcălit de cumnata sa, face îndoita încercare cu creșterea și căderea coarnelor, mîncînd niște mere. Urmează apoi, ca și în Fortunatus, reîntoarcerea în posesiunea lucrurilor prin șiretenia poamelor.

Aci mai regăsim pe Fortunatus tatăl și pe cei doi fil ai seî. Rezumată de popor, partea întăi dispăre, găsîndu-ne de la început cu moartea lui Fortunatus. Fortuna rămîne sub forma unei zine sau a ursitei croulî.

Cu totul altfel se întimplă cu povestea romînească: „Un țaran merge într'o pădure și găsește o pasăre ce ouă în fie-ce dimineață un ou de aur. O aduce acasă și devine astfel unul din fruntașii satului. Ibovnicul nevestei, mirat, o întrebă cauza acestei schimbări, iar ea îl arată găina pe a cărei aripă el citește: cel ce-î va mîncea capul, se face împărat; cel ce-î va mîncea ficatul, năsdrașan; cel ce-î va mîncea inima, găsește o pungă de banî în fie-ce dimineață la cap. Sfătuînd femeea să taie găina, aceasta îl ascultă, dar nu poate să-și ajungă scopul, căci copiii ei, în număr de trei, întorcîndu-se acasă, îl mîncară ei de foame măruntaele. Năsdrașanul sfătuește pe frații seî să fugă, iar la o răs_pîntie el cu frate-so cel mai mare, care care mîncase capul, apucă într'o parte și cel mic într'alta. Ajunși într'o împărăție unde împăratul murise, spusa găinei se împlinește, iar nasdrașanul rămîne pe lingă dînsul ca sfătuitoș. Cel mic căzînd în cursele unei femei, ea îl face să-și dea inima cea mîncată afară, dar o recapătă cu merele vrăjite“.

Aci legenda lui Fortunatus e aproape dispărută și spre a recunoaște personagiile, trebuie să căutăm existența unei metamorfose.

Fortunatus apare ca țăranul care găsește găina (Fortuna), dar reînviază în cursul poveștei ca fiul cel mai mare. Femeea sa, încă una din creaturile orientale, ne arată de două ori marea influență ce aceștia au avut-o în cultura noastră.

Frații bine schițați între dinșii, ne redă trei tipuri cu totul deosebite: Cel mai mare, aproape o mașină, făcînd tot ce-l învață năstrăvanul, ne reamintește mai întâi pe Fortunatus avînd nevoie de sfaturile lui Leopold și mai tirziu pe Fortunatus bătrîn, avînd nevoie de odihnă. Mijlociul, tipul sfătuitoareului, a omului priceput la toate, redă pe Leopold, învățătorul și conducătorul lui Fortunatus. — Andalosia, cel mai bine conservat, retrăește cu afemeecarea, cu aventurile sale, în fratele cel mai mic, în eroul variantelor rominești.

Această metamorfoză arată dubla influență ce Budiștii au avut asupra Mahomedanilor, influență pe care aceștia, la rîndul lor, au trecut-o basmelor noastre.

Înainte de a isprăvi studiul nostru, să facem o mică caracteristică a Fortunei: în mai toate variantele rominești și turcești ea-î adese ori corpul unui animal mic de inteligență și inert de acțiune. Mai curios e încă faptul că punga e metamorfoșată totdeauna în inima sa, ceea ce poate deschide o parenteză de filosofie populară, căci cine știe dacă masa în înțelepciunea sa nu a considerat averea ca motorul principal al mașinei omenești.

Isprăvind cu o recapitulare generală a celor ce am spus, găsim că plecînd de la un roman popular al sec. XV, îi găsim începutul la budiști, dispărerea lui în parte ca legendă cultă și reînvierea sa în basmele populare.

Nicu Lupu Kostake.

— — — — —
B A S M

Ci-că într'o vreme unui unchiș i-ar fi murit baba și i-ar fi rămas un băițaș. — Ce se gîndi el, se însură și luă o altă babă, care avea și ea un băiat; însă baba ținea mai mult la al ei și-l oropsea pe-al uncheașului. Baba, dimineața cînd pleca băiatul, îi da o turtă de cenușă, și el o aducea seara tot așa cum i-o dăduse. De la o vreme, o prinse mirarea pe babă, că ce ar fi mîncînd el ziua pe acolo. — Așa, într'o dimineață, trimite băiatul ei să se ia după băiatul uncheașului să vază ce mîncă. — Cînd veni vremea prinzului, băiatul se duse la boi, luă cornul din stînga, și se întinse o masă

boerească; iar după ce mîncă băiatul, se strinse masa și el luă cornul și-l puse la loc. — Băiatul babei văzuse toate astea, și ducîndu-se acasă spuse babei ce văzuse. — Apoi de-acîi ține-te, nene, baba zor nevoe pe uncheaș ca să tae bou, că pîne și sare cu el pe un talger nu mai mîncă. — Azi așa, mine așa, betul uncheaș dacă văzu și văzu, să hotări să-și tae bouleanul din bătătură.

Băiatul auzi vestea asta, și mult se întristă și spuse și boului; iar bou lî-a zis: încinge-te cu o funie peste mijloc, și eă o să mă repez la ține să te iaă în coarne și să fug cu tine.

În ziua cînd era hotărită tăerea boului, a chemat uncheașul oameni mulți ca să prînză bou, și cînd ei alergaă după el prin bătătură, numai se și repezi la băiat, îl luă în coarne și fugi cu el. — Și s'aă dus, s'aă tot dus, pînă ce aă ajuns într'o poiană mare, unde era o pajiște frumoasă și verde. Aci își făcu băiatul o colibă; iar bou ziua păștea și noaptea mînea lingă băiat. — Azi așa, mine așa, într'o zi cînd bou era dus la iarbă și numai băiatul era la colibă, veni un urs mare de tot: era capul lui cit o baniță și părul pe el făcea numai unde cînd mergea; a fost avînd o labă de două palme. Cînd îl văzu băiatul, doar că nu leșină de frică; ursul veni întîns la el și îl întrebă, că aci e tovarășul lui, și cînd o veni de de la iarbă să-î spue să vie să se lupte cu el la podul ăl de fer. — Seara veni și bou, și-î spuse băiatul tot ce-î spusese ursul, și mult îi era teamă băiatului că l-o omori pe bou. — Iar bou ce-î spuse: Nu te teme, fătul meă, că-l trimăt pe lumea cealaltă pe-acesta. — A doua zi de dimineață bou plecă la podul de fer. Ursul a fost aștep-tînd la mijlocul podului. — S'aă luat numa la trîntă, și s'aă răsucit, s'aă lovit și s'aă luptat ei zi de vară pînă seară, cînd la urma urmei, unde mi-l aduce bou pe urs, și cînd mi-l asvirle peste pod, pînă jos s'a ales praful de el. — De-acî a plecat la colibă. — Nu trecu multă vreme și se pomeni băiatul cu un alt urs; dar ăsta era mai mic ca cel dintăiă. Acel lucru spuse, dar să se ducă la podul de argînt să se lupte. — A doua zi dimineața, bou iar plecă; se luptă și cu ăsta mult; era mai voinic ca cel dintăiă, cu toate că era mai mic. La urma urmei îl răpuse și pe ăsta. — Peste cîteva zile veni alt urs, mai mic și mai pișigăiat; era așa de urît, de mai nu rise de el băiatul cînd îl văzu. — Ca și ceilalți, lăsă vorbă băiatului, numai la podul de aur să se ducă. — Ei, — zise băiatul în gînd — ai să te duci dracului și tu; s'aă dus ei alții mai mari și mai voinici, dar tu! — Seara, cînd veni bou și-î spuse băiatul, el ce zise și prinse a ofta: Ei, fătul meă, cit l-ai văzut de pișigăiat, dar ăsta e mai

puternic ca toți; ăsta dacă nu m'o răpune pe mine. — Și-l învăță pe băiat ca să stea aproape de el, și când o vedea că e aproape să-l asvirle peste pod, să se răpează să-i ia cornul din dreapta și în el să nu caute pină nu și-o tocni argați de tot felul de vite. — Adevărat cum spuse bou: ăsta era mult mai puternic ca ceilalți, și cu el bou nu se luptă mult, că-l asvirli sârmanul peste pod. — Băiatul luase cornul, ș'apoi se puse pe plins. Dacă văzu, numai își luă tălpășița. — Și-a mers el, a tot mers pînă a ajuns într'o poiană; aci ce-î veni lui să caute în corîn; cînd ce să vezi? unde-mi eşiră din el turme de vaci, boi, cai, oi, de umplură poiana aia cît era de mare. — Băiatul se uită el ce se uită, de la o vreme începu să plîngă, că cum să le bage el la loc. Tot plîngînd el, să pomenește de odată cu un balaur mare. ăsta ce-î zise:

— Măi băete, ce-mi dai tu să le bag eū la loc?

— Apoi de, ce să-ți dau?

— Să te mininc pe tine, cînd ți-o fi lumea mai dragă; vreî așa?

— Vreaū, a zis băiatul; iar balaurul trăsni de trei ori din coadă, și toate turmele intrară la loc în corn, ca și cum n'ar fi fost de cînd lumea. — De-atunci a trecut vreme la mijloc piră ce s'a făcut băiatul ăsta mare, și cu cornul își făcuse tîrlă mare și curte bogată, și venise și lui vremea să se căsătorească. — Mireasă și-o găsi după pofta inimei lui; dar cînd nunta era în toiul veseliei, numai ce s'aude trăsînd și plesînd: balaurul venea cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, și eșea foc din gura lui. Venea întins la băiat și cînd s'apropie, ce zise: Hei, băițaș, gătește-te să te mininc, căci tu-mi ești făgăduit. — Atunci sare vinul de colo de la masă, de unde era, și zise:

— Ei, balaure, pe mine m'a tăiat, m'a călcat, m'a strecurat și am răbdat; rabdă și tu. — Apoi sări pînea; și ea ce zise:

— Ei, da pe mine, m'a tăiat, m'a treerat, m'a vînturat și am răbdat, rabdă și tu. — Apoi m'a măcinat, m'a frămîntat, m'a copt și în cuptor m'a ars, și am răbdat; rabdă și tu.

Atunci balaurul a crăpat de necaz; iar nunta s'a făcut cu mai mare veselie, și eram și eū la masa a mare, și m'a dăruit și pe mine cu un ștergar, și eū am dăruit pe tineri cu un franc și am zis: „De la mine puțin, de la Dumuezeū mult“.

(Din jud. R.-Sărat).

Hristian N. Tapu.

LEACURI BĂBEȘTI

Pentru durere de cap se fac aceste leacuri :

- 1). Să se lege pe frunte cu buruienii de ismă,
- 2). Se copere capul cu frunze de scaeți, și se leagă cu cîrpă peste ei, se țin de seară pînă dimineața și nădușind capul, răul va dispărea.
- 3). Tot în felul acesta se recomandă frunza de viță.
- 4). Tot astfel se recomandă foi de varză acră.
- 5). Iarbă mare pisată, mestecată cu miere, se pune în creștetul capului și la temple.
- 6). Rîme de pămînt, piper și scû de oae prăjiudu-le în tîgae, se pun apoi în creștetul capului.
- 7). Tămie frecată mărunt pe o hîrtie vinată, și se leagă la cap.
- 8). Ia chimen, pisează-l bine și să-l presari pe o fâlie de pine; stropit cu oțet se pune la cap.
- 9). Ia castraveți murați [acri] să-i tai în fâlii deacurmezișul și cu acele fâlii se leagă la cap.
- 10). Băile de apă rece în mai multe zile seara și dimineața. Pentru alții cele de apă caldă.

Pentru mătrice în cap. — 1). Să fierbî frunză de viță și troscot și să le legi la cap, în mai multe rînduri.

2). Iarbă mare, cu miere se unge în creștet și frunză de gutui cu sămînța lui pune la cap.

Contra gălbenărei. — 1). Pișă-te pe o cîrpă curată de in, atrî-o la aer ca să se usuce; repetează pînă va îngălbeni cîrpa.

2). Ține fața adesea deasupra unui vas cu păcură.

3). Ia în 7 sau în 8 dimineții păr de om pulberizat și-l bea cu

4). Pișă-te pe gunoi sau bălîgar (de cai). [vin.]

5). Găsește un lighean de alamă galbenă, în care să-ți poți vedea fața; prinde trei știuci vii, ține-le în apă rece curată ca să nu moară. Apoi vină cu fața d'asupra ligheanului de alamă (care stă gol). Un alt om prinde o știucă din cele 3 și o ține d'asupra lighianului așa ca să poată căuta cu ochii în ochii bolnavului. Știuca după citva timp va îngălbeni ca șofranul și va muri. Asemenea se repetă și cu cele 2, și boala va dispărea.

6). Ia un dran de revent negru, luminărică, șofran de Veneția, piatra risticului, mîta de boi, lolachi și rachiū de drojdi; acestea toate pisate bine să le plămădești în o litră de rachiū de drojdi.

7). Fierbe pelin cu apă și bea pe nemîncate.

8]. Ia rostopal, ferbe-l cu vin și bea câte un filighian dimineața și sara 45 de zile pe rînd.

9]. Rosmalin fiert în vin tare, turnat într'un vas; să stai cu fața obrazului asupra aburului; așa să faci în 3 zile și va peri gălbenarea.

Durerea ochilor și albeață. — 1). Ia săpun de Veneția cit o nucă de mare și vitriol de cel bun alb, piatră vinată de 2 ori cit nucă de mare, pune-le într'o ulcea mare cu $\frac{1}{2}$ oca apă curată să fiarbă acoperită bine, pînă va scădea de 2 degete, și să ieși seama că se face un fel de piele roșie pe d'asupra, să o lepezi și apa să o strecoři prin o cîrpă curată și să o puși bine, și cînd cineva va avea durere de ochi, să pice cu pază de 3 ori câte 3 picături în ochi.

2). Răsătură de unghii de om și cu lapte de femeie amestecat să puși în ochi.

3]. Să mergi unde se fac trestiile; să tai o trestie la rădăcină pușintel, să puși în acea trestie înăuntru candel care să stea pînă dimineața și din acel candel să puși la ochi.

4). Hiere de iepure cu miere să puși la ochi, că-i trece de albeață.

5). Să scoți gălbenușul dintr'un ou de găină, și să rămie numai albușul singur; să bagi grispan [grîși] în ou și să-l puși la foc și să se coacă pușintel, apoi să-l ieși, și din zeama de ou să puși la ochi o picătură, al 2-lea 2 picături, al 3-lea 3 picături, dimineața, la amiază și seara.

6). Singe de porumbel, pică de două ori seara în ochi.

7]. Lapte de femeie, cu rădăcină de pătrunjel, să pici în ochi.

Ca să fie ochii limpezi. — Coace un ou virtos, taie-l în 2 și pune câte o felie, una la un ochi și alta la altul.

2]. Cînd sint ochii roșii, să ieși 5 rîme roșii, dar vii, spală-le bine cu apă căldicică și să cauți ca să nu rămînă negreala într'in-sele, apoi să scurți apa și să le puși într'un pahar curat; peste ele să rază zahăr de cel bun; atunci ele vor slobozi apă, apoi să le scoți din acea apă și să le lepezi, iar apa o puși la ochi seara și dimineața, pînă în trei zile.

Pentru cînd te mîncă ochii. — Frunza de maslin să o freci cu apă la ochi.

Cînd lăcrămează ochii. — Pisează năut și-l fă făină, și cu apă de trandafir să-l puși pe frunte.

Pentru albeață. — 1]. Să sufli în ochi, pe o țivă, coaja de scoică bine pisată cu zahar (sau numai zahăr).

2). Albine arse cu coaja de scoică și cu zahăr, bine pisate, le sufli în ochi.

Pentru asurzit. — 1). Untură de vultur pune în urechi.

2). Miere, hîere de iepure și țîță de femeie amestecate se pică înăuntru urechilor.

3). Amestecă unt de nucă cu unt de migdale, și căldișor pică în ureche 2-3 picături.

4). Rade ridiche cu răzătoarea, pune sare peste dînsa și o lasă să stea 24 ore, stoarce zeama dintr'însa și bagă cu bumbac în urechi.

Cînd dor urechile și curg, ori la mare ori la mic. — 1). Pică numai o dată unt de migdale în urechi, după partea care te doare, că în grabă i se va potoli durerea.

Viermi în ureche. — 1). Zeamă de frunză de gutuiă pune în urechi.

2). (la copii) Pișat de om și oțet să toarne în urechi.

Pentru redobîndirea auzului. — Fă în luna lui Maiu o gaură într'un frasin, apoi regulezi așa în cît din această gaură să curgă apa printr'o țavă într'o oală; după 5 sau 6 zile se ia oala de aci, iar apa dintr'însa puindu-se într'o altă oală se pune la foc și după ce se va inferbînta, ține urechea d'asupra aburului, iar seara și dimineața să o uzi cu un burete.

Contra curgerii sîngelui din nas. — Se pun cîrpe cu apă rece, ori peste ochi și frunte, ori în dosul capului.

Pentru perderea glasului. — Să se ungă cu untură de cocostire în virful capului și-și va dobîndi glasul iară, de-î va cădea imparătușul (oușorul) se va tămădui curînd și frumos glas va dobîndi din această unsoare.

Pentru ca să-ți fie mințile întregi, fierbe cimbru și bea din acea zeamă în toată vremea.

(Din județul Argeș).

Culese de Gh. Rudeanu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Materialuri Folkloristice. — Sub acest titlu, și cu cheltuiala Ministerului Instrucțiunii, aș apărut, încă în 1900, două imense volume: unu de 1712 și altul de 1072 pagine, format mare. Aceste „materialuri“ sînt culese și publicate prin îngrijirea D-lui **Gr. G. Tocilescu**. Despre această lucrare a făcut o dare de samă D-l **N. Iorga**, în „Revista Română“ (No. din Noembrie-December 1902). — Sîntem datorii să spunem și noi cîte ceva, despre ea, cetitorilor noștri.

În anul 1897, Ministerul învățămîntului a numit două comisiuni, compuse din tineri meritoși, cari să colinde țara și să adune — una: „materialuri folkloristice“, și alta — „materialuri arhiologice“ [Probabil că acesta va fi titlul volumelor în cari se va concentra munca acestei a doua comisiuni]. Decî în 1897, D-l Ministru Haret, a pus la dispoziția D-lui Tocilescu, Directorul Muzeului național de anti-chități, suma de 3000 (trei mii) lei, și D. Tocilescu a alcătuit o comisiune compusă din D-nii: **Hodoș Al.**, **Canianu M.** și **Notara C.** publiciști; **Țapu Christea** și **Ion Odor**, absolvenți ai facultăței de litere; **Popescu Ciocănel**, licențiat în litere, și **Ionescu Ion**, absolvent seminarist. — La 10 Iulie comisiunea s'a pus pe lucru, și — zice D. Tocilescu în prefață — membrii ei **au vizitat**, pînă la începutul lui Octombrie, localitățile din 14 județe, și aș adunat imensul material, pe care D. Tocilescu l-a coordonat și publicat sub acest titlu. — Volumul I e împărțit în 2 părți. Prima parte, cuprinzînd 725 pagini, e lucrarea unuia singur din membrii comisiunei: a D-lui Țapu. În adevăr, în cele 200 p. de la început, intitulată „Cîntece bătrînești“, totul e cules de D-l Țapu, afară de 3 cîntece, cu un total de 462 versuri, culese de D. Odor (p. 75, 147 și 155), și un cîntec de 171 versuri (p. 94), cules de D-l I. Ionescu. La p. 201 începe deja o **Adenda** (cu un singur d), în care la p. 203, 205, 207 sînt 3 cîntece cu un total de 460 versuri, comunicate de D. Tocilescu. Cui aș fost comunicate? Probabil autorului acestei colecțiuni, adică D-lui Țapu. De la p. 219 pînă la 533, tot materialul e adunat de D. Țapu, afară de 16 bucăți (p. 242, 250, 298, 299, 318, 325, 354, 356, 359, 387, 404, 427, 523, 524, 525) cu un total de 709 versuri, adunate de I. Ionescu, și 9 cîntece (p. 269, 316, 334, 350, 374, 377, 527, 528) cu 216 versuri, culese de I. Odor. La p. 533-540 sînt **Ghicitorile** culese de D. Țapu; la p. 541 încep **Descîntecele**, și urmează colecția D-lui Țapu, pînă la p. 695, cu mici intreruperi: 6 variante (p. 544, 547, 589, 615, 639, 691) cu 200 versuri, apar-

ținind D-lui Ionescu, și 13 variante (p. 546, 561, 576, 586, 597, 610, 614, 620, 649, 650, 678) cu 392 versuri, dreaptă proprietate a D-lui Odor, cum și 2 variante (p. 594, 643), cu un total de.... 23 versuri, culese de D. Canianu, nu se știe de unde, căci nu se spune. Urmează 5 p. cu **Medicină Populară**, fără a se spune de cine e culeasă, dar probabil de D. Țapu, apoi 20 p. cu **Proverbe**, tot ale D-lui Țapu, și astfel se completează cele 726 p. din vol. I partea I.

Făcînd o mică socoteală, găsim că numărul versurilor, din această primă parte, neculese de D. Țapu, se urcă la 2171, și știind că pe fiecare pagină intră tocmai 55 rînduri [bine numărate], său, pe două coloane, 110 versuri, acest material străin de D. Țapu, ar ocupa aproape 20 p., dacă s'ar tipări cum se cuvine, său admitînd luxul acestei ediții ministeriale, îi acordăm 26 p., ceea ce însemnează că 700 din cele 726 p., reprezintă munca D-lui Țapu.

Cu partea II a vol. I, lucrurile se petrec astfel: volumul începe cu o **Adenda** (tot cu un **d**), în care se cuprind 3 cîntece comunicate de un învățător, apoi de la p. 734 pînă la p. 824 totul e cules de D. Țapu, afară de 55 doine culese de D. Canianu (p. 772, 787, 788, 789, 790, 792, 794, 796-820, amestecate cu de ale D-lui Țapu), dintre cari unele de 4 versuri, cu un total de 1033 versuri. La p. 825 începe colecția D-lui Rădulescu-Codin, care nu face parte din comisiune, pînă la p. 847, apoi iarăși D. Țapu, pînă la 1038, întrerupt numai de D. Codin, la p. 861, 897, 901, cu 4 cîntece și de la p. 912-917; apoi de D. Canianu la p. 888, 891, 892, 893, 894, 885, 896, 898, 899, 900, 902, 905, 906 cu cîteva strigături cu 111 versuri peste tot; de D-l Odor, la p. 897, 900, 906, 907, 908 cu 78 versuri, și de D. Nottara (data asta cu doi **t**) care la p. 909, 910, 911 a dat 85 versuri, întregul bagaj cu care s'a întors D-sa după ce a vizitat județele Suceava și Roman, unele din cele mai întinse din țară, de la 10 Iulie pînă la începutul lui Octombrie. La p. 1038 încep **Strigăturile** D-lui Odor, în număr de 11 cu 85 versuri, apoi D. Codin are 15 strigături cu 34 versuri, și sfîrșește la p. 1055 prin 10 pagini culese de D. Apostolescu,

La p. 1057 începe **Addenda B** (acuma e cu 2 **d**), cu material comunicat de persoane străine de comisiune (Codin, Apostolescu), în cari intervine și D. Odor la p. 1067 și 1071 cu 9 $\frac{1}{2}$ versuri, apoi iar vine rîndul D-lui Țapu și al străinilor, și urmează așa o amestecătură, pînă la p. 1086 unde începe seria Odor: 6 doine cu 99 versuri; la p. 1089 începe seria Hodoș, 88 cîntece pe 30 pagini luxos tipărite. Tot D. Hodoș mai are la p. 1123 două cîntece cu 28

versuri, și D. Ionescu (p. 1124, 1125) 2 cîntece cu 94 versuri, și ajungem la p. 1127, unde încep **Anecdote și Povești**, de D. Țapu, pînă la p. 1134. La p. 1135 începe colecția de **Descîntece** ale D-lui Codin, pînă la p. 1155, unde D. Odor are 8 descîntece cu 405 versuri, urmează apoi 28 pagini cu **Locuțiuni și idiotisme** culese de D. Canianu, cîteva pagini cu **Varia**, mai mult ale D-lui Țapu, și în fine la p. 1221 începe **Addenda C**, material cules de învățători.

Astfel s'a complectat primul volum, compus mai mult din **Addende la Addenda Adendei**.

Am făcut această lungă și plictisitoare introducere, pentru a arăta un singur lucru: din 1219 pagini, operă a comisiunei alcătuită de Direcțiunea muzeului național de antichități, se datoresc sirguinței D-lui Țapu toate, afară de 100, cu bănat, culese de ceilalți membri. Restul volumului I, e cules de învățători, iar vol. II, o lucrare de mare valoare, e opera D-lui P. Papahagi.

Dacă despre vol. II nu se poate vorbi de cit cu elogi pentru D. Papahagi, autorul volumului, nu se pote face acelaș lucru — cu mult regret — despre vol. I. Rare ori s'ar putea găsi atita nechibzuință în aranjarea unui material așa de important, și tipărit cu atita dărnicie, și nu sint multe cărți ca aceasta, în care cercetătorul să găsească, ceea ce-î trebuie (dacă ar găsi ceva nou) cu atita anevoință. Nu s'a urmat nici un plan, nici un sistem; totul e aruncat la întimplare, fără alegere, numai să iasă miile de pagini pentru glorificarea.... autorului. De acea nu e de crezut că D. Tocilescu a îngrijit această publicațiune, precum se spune pe cuperta cărței; chiar D-sa ar fi putut face o lucrare mai de samă, dacă și-ar fi aruncat macar ochii pe manuscrisele membrilor comisiunei. — Fără îndoială că lucrarea s'a alcătuit astfel: care cum isprăvea de copiat un număr de foi, le da la tipar; și pentru că cel mai harnic a fost D. Țapu, D-sa a deschis focul; iar cînd a venit rîndul celorlalți să-și aducă obolul, s'a turnat, ca în coșul morei, și griul și neghina, s'a repetat lucruri spuse deja, numai ca să fie tipar mult. Pe cînd D. Țapu întîrzia cu copiatul, pentru a nu sta mașina în nelucrare, se lua cu țapoțul din căpița D-lui Canianu, apoi venia rîndul D-lui Odor, al D-lui Nottara, etc., așa că s'a dat naștere unei amestecături, fără început și fără sfîrșit, și ceea ce e mai grav, unei amestecături de lucruri adese ori fără nici o importanță. Ce sistem e acesta, cînd după ce D. Țapu dă o colecție de **Ghicatori** [p. 533-540], să se mai deie o altă serie de ghicatori [p. 1211-1219], ambele serii aranjate fără nici un sistem, iar la cele din urmă nearătîndu-se, la

cele mai multe, locul de unde sînt culese ! Ce putea fi mai firesc de cit să se publice acest material, cum a făcut, de pildă, D. Papahagi, aranjînd cimiturile sale în ordine alfabetică, cu trimeteri la alte colecții, cum se cere unei lucrări științifice ? D'apoi **Strigăturile** ! Sînt unele cari, mă întreb pentru ce s'a u mai pus ; din ce punct de vedere poate fi important strigătul acesta :

Dragostea noastră de mult
mult mă mir ce s'a făcut ? [p. 467].

Ce poate găsi, în el, un folklorist sau un filolog ?

Și pentru a tipări aceste lucruri de prea puțină importanță, se face un lux uimitor. Pe o pagină în care ar trebui tipărite 110 versuri, se pun 12 și chiar 9, pentru că unui strigăt de 2 versuri, ocupînd 7 milimetri, i s'a trîntit un titlu de 32 milimetri. Și pentru ce titluri la strigăte ? Nu ar fi fost mai de folos, gruparea lor după obiectul la care se referă, ceea ce nî-ar fi dat citeva pagine importante ? Apoi, pare că, în această colecție, nu s'a prea înțeles bine sensul cuvîntului **strigăt**. După cit știm, **strigătul** din literatura populară, este **epigrama** din literatura cultă ; atunci ce caută între strigături multe **cîntece**, cari numai aici nu pot fi vîrite, precum : **Zi-o, zi-o n'o sminti** [p. 425], **Ucigă-te crucea drace** (p. 428), etc., etc.

Nu voiu mai intra în amănunte. Un singur lucru, numai, țin să spun pentru D. Țapu, a cărui activitate e uimitoare, și care nu cred că a adunat acest imbelșugat material numai în cursul verei din 1897. Țin să-i spun că, după mine, se face o greșală neiertată culegîndu-se cîntecele din gura țiganilor, cari schimonosesc tot ce le intră în auz. Mărturisesc că-mi e penibil, aproape cu neputință, să-i citesc „cîntecele bătrînești”, și că mă cuprinde o revoltă legitimă, cînd văd că se dă, drept creațiuni ale geniului poporului nostru, niște caraghiozlicuri țigănești, bune, cel mult, a servi ca subiecte de așa zise „anecdote populare”.

Cu riscul de a se zice că reproduc pe D. Iorga, voiu da numai un singur exemplu. — Legenda, așa de frumoasă, **Mesterul Manole**, care te înduioșează așa de mult, și trebuie să te înduioșeze, cetită în colecția D-lui Țapu, te face să pufnești de ris. **Cîntecul lui Manolea** (p. 18-21) cules din gura țiganului Ion Stan Bălăuică din Mănăstireni (Argeș), ca formă și idei, e un model de literatură țigănească, localizată. Negru-Vodă vine cu **dalvarii în vine**, scoate un căpuș de os, din care cîntă de-l aud zidarii ; aceștia se dau la **umbriță bună cu garafa 'n mină**, și se cinstesc. Nevasta lui Manolea, **cucoana Ma-**

noli, se scoală joii de dimineață cam pe negureață, găsește un bucătar pe care-l trimete după Rujan, că-i perdut de-un an; bucătaru aduce pe Rujan, îl pune jos, îl taie și gătește bucate. Manoli pune ocheanu la ochi de-și cuoaște nevasta și se roagă lui D-zeu să-i scoată înainte un mic bălăurel. Cucoana Manoli plinge „cu un glăscior de foc pentru busuioc“. Pe copilul cucoanei Manoli îl cheamă **Ivănel**. Manole se urcă pe biserică și zidarii îi ia scara pentru că..... nu li-a plătit lefile.

Iar finalul e clasic :

Maî dați cu stropitura
să-și ude țiganu gura,
și să-mi dați cite o para
s'o duc la țiganca mea. (p. 24).

Țigănistele acestea abundă și impestază volumul.

Un ultim exemplu :

Șarpe bălaurel
cu capu de aurel
cu coada de argințel. (p. 29).

Pentru prestigiul numelui seǔ, D. Tocilescu ar trebui să „deza-vueze“ acest copil — primul volum — care-l compromite.

Lucrare proprie a D-lui Tocilescu, este **Precuvintarea** : 45 pa-gini. — Nu voiu discuta vederile și teoriile D-lui Tocilescu; țin, numai, să pomenesc despre oare cari mici scăperi din vedere, întru cât acestea ating revista **Șezătoarea**. — La p. IX, D. Tocilescu zice : „Pe lângă persoanele trimese ad-hoc, am crezut a putea utiliza și „corpul învățătoresc. În vederea aceasla am întocmit un chestionar „folkloristic, după cel publicat în „Mélusine“ de d. Roland și re-produs în **Șezătoarea**, revistă de folklore de sub direcțiunea d-lui „A. Gorovei din Folticenî. Chestionarul, elaborat avîndu-se în vedere „și lucrările similare ale d-lor Hasdeu și Nic. Densușeanu, aǔ fost „trimis în număr suficient de exemplare pe la învățătorii sătești....“

Din aceste rînduri iese, cred, destul de lămurit, că D. Tocilescu a întocmit un chestionar folkloristic, după cel publicat în **Mélu-sine** de d. Roland, și că chestionarul D-lui Tocilescu a fost repro-dus în **Șezătoarea**. — Ei bine, nu-i așa. Nu D. Tocilescu a întocmit chestionarul reprodus în „Precuvintarea“ sa, ci scriitorul acestor rînduri. În adevăr, în revista **Șezătoarea**, vol. I, No. 5 din 1 Iulie 1892 (p. 134), am început a publica un **Chestionar pentru tra-dițiunile populare**, și am avut grija de a spune, în Introducere, că acest chestionar este aproape o traducere din **Instructions et**

Questionnaires ¹⁾ a D-lui Paul Sébillot, secretarul general al Societății tradițiunilor populare din Paris. Peste câțiva ani, abia, în 1898, apare cu numele Ministerului Instrucțiunii în frunte, un Chestionar folkloristic, acesta pe care și-l însușește D. Tocilescu, și despre cari revista **Pagini literare** din 1899 a publicat un articol intitulat **Un plagiat oficial**, articol reprodus în **Șezătoarea** No. 5-6 din April-Mai 1899, la pag. 95-96. Acolo se dovedește, cu prisosință, că chestionarul oficial este reproducerea aiudoma a chestionarului meu, cu mici adaosuri făcute de D. Tocilescu, după cum mărturisește D-sa în această „Precuvîntare“. Adevărul este, deci, că D. Tocilescu a reprodus chestionarul din **Șezătoarea**, publicat cu 6 ani mai înainte de chestionarul D-lui Tocilescu.

Apoi D. Tocilescu nici nu a văzut chestionarul care pretinde că i-a servit ca model. Nu l-a văzut, fiind că revista **Mélusine** din Paris nu a publicat, nici odată, vre un chestionar folkloristic al vre unui **Roland**, folklorist încă necunoscut. Da, este la Paris un cunoscut folklorist, autor al unor lucrări de mare valoare, fondator al revistei **Mélusine**, numit Eug. Rolland, dar acesta nu a făcut nici un chestionar de care-i atribue D. Tocilescu. Autorul chestionarului după care am întocmit eu pe acel publicat în „Șezătoarea“, și pe care, apoi, D. Tocilescu îl dă ca lucrare a sa proprie, se numește **Paul Sébillot**, un folklorist cunoscut în toată lumea, — S'ar putea pretinde că în Precuvîntarea D-lui Tocilescu s'a strecurat mici greșeli: în loc de „Sébillot“ s'a zis „Roland“, și s'a zis „Mélusine“ în loc de „Revue des traditions populaires“, în care s'a publicat mai întâi chestionarul D-lui Sébillot. Nu se poate presupune, însă, nici o eroare de acest fel, și susțin că D. Tocilescu nu a cunoscut lucrarea D-lui Sébillot. În adevăr, prelucrarea mea e împărțită în patru capitole, ca și la D. Sébillot, și ultimul capitol la care m'am oprit, este intitulat **Mesteșugurile (Les métiers**, în originalul francez). Dar modelul după care am prelucrat eu, mai cuprinde încă patru capitole, foarte importante, pe cari am neglijat a le mai publica în **Șezătoarea**, pentru că aveam de gând să scot toată lucrarea în o broșură. Dacă D. Tocilescu ar fi cunoscut cartea D-lui Sébillot, nu ar fi omis aceste patru capitole. Pentru a se vedea că nu ar fi putut lipsi dintr'un **Chestionar folkloristic**, aceste capitole, reproduc titlurile și subtitlurile lor, în original: V. **Traditions et superstitions d'une grande ville. Superstitions s'attachant aux lieux. Littérature orale des villes.**

1). Paris, Maisonneuve et Ch. Leclere, MDCCLXXVII. — O broșură de 80 pagini.

Classes dirigeantes. Superstitions et usages divers. — VI. Droit folklorique. — VII. Médecine superstitieuse. — VIII. Légendes, croyances et superstitions de la mer. La mer. Le rivage. Divinités et monstres de la mer. Météorologie maritime. Les navires. La navigation. — IX. Moeurs et croyances des pêcheurs. L' enfance. La pêche et les poissons. Coutumes du littoral. — Dacă D. Tocilescu ar fi cunoscut lucrarea după care pretinde că a prelucrat Chestionarul, nu ar fi fost cu puțință să nu menționeze macar două din capitolele omise de mine: **Dreptul folkloric și Medicina superstițioasă.**

În rezumat: **Chestionarul folkloristic** al D-lui Tocilescu este un plagiat al **Chestionarului** meu din **Șezătoarea**; D. Tocilescu e străin cu desăvârșire de mișcarea folkloristică, căci altfel nu ar fi confundat pe Rolland cu Sébillot, și revistele **Mélusine** cu **Revue des traditions populaires**, și, în fine: D-lui Tocilescu nu-i revine nici un merit pentru lucrarea **Materialuri folkloristice**, în fruntea căreia și-a tipărit numele său, ci trebuie să se știe că primul volum din **Materialuri** este opera D-lui **Hristian N. Țapu**, iar al doilea al D-lui **Pericle Papahagi**, ambii colaboratori ai revistei **Șezătoarea**.

Scriind aceste rânduri, nu tind să știrbesc, întru nimic, meritele D-lui Tocilescu, în alte ramuri de activitate științifică, în cari e și nu mă pricep, și în cari D-sa e recunoscut ca autoritate.

ARTUR GOROVEI.

CĂRȚI PRIMITE

Constantin Berariu. — **Făt-frumos în grădina Sf. Vineri.** Feerie în trei tablouri. — Editura societății academice din Cernăuți. — Suceava, 1903. Broșură de 47 p.

Sylle Mureșanu. — **Credința în viața viitoare și comorile strinse în cer.** — Tipografia Al. Valescu, Mușătești-Argeș, 1903. — O broșură de 32 p.